

Η ΕΝ ΘΕΣΣΑΛΙΑ, ΠΟΛΙΣ ΒΕΣΣΑΙΝΑ ΚΑΙ Η ΟΜΩΝΥΜΟΣ ΕΠΙΣΚΟΠΗ

ΓΕΩΡΓΙΟΥ Δ.Α. ΧΑΤΖΗΚΩΣΤΑ

Δικηγόρου-Ιστοριοδίδου

Ἀπὸ τοῦ Θ' μ.Χ. αἰῶνος καὶ ἐπὶ Λέοντος τοῦ Σοφοῦ (886-912 μ.Χ.) μεταξὺ τῶν Ἐπισκοπῶν τῶν ὑποκειμένων εἰς τὴν Μητροπολιν Λαρίσσης ἀναφέρεται καὶ ἡ τῆς Βεσσαίνης ὑπὸ τὴν ΙΖ' τάξιν¹. Τόσον ἡ περιοχὴ τῆς ἀνωτέρω Ἐπισκοπῆς ὅσον καὶ ἡ ἔδρα αὐτῆς μέχρι πρὸ ὀλίγων ἀκόμη ἐτῶν ἠγνοεῖτο, ὅτε κατὰ τὸ ἔτος 1933 ὁ ἀείμνηστος ἀρχαιολόγος Ν. Γιαννόπουλος εὔρε στήλην λευκοῦ μαρμάρου τὴν ὁποίαν μετέφερον εἰς τὸ μουσεῖον Ἀγυῖας καὶ ἐν τῇ ὁποίᾳ στήλῃ ἦτο κεχαραγμένον ἐπίγραμμα σχέσιν ἔχον μὲ ἱερὸν ναὸν τῆς Θεοτόκου διὰ τὸν ὁποῖον ἐφρόντισε ὁ Εὐστάθιος μνημονεύομενος ὡς «κυδάλιμος πρωτοσπαθάριος» καὶ ὁ ὁποῖος, καθὼς ἀνέγνωσε τὸ ἐν λόγῳ ἐπίγραμμα ὁ ρηθεὶς Γιαννόπουλος ἀρχικῶς, «λάχεν ἄγειν γαίαν τήνδε Βεσσαίνης»². Ἐξ αὐτῆς τῆς ἐνεπιγράφου στήλης ἀγόμενος ὁ Ν. Γιαννόπουλος καθώρισεν ὡς τόπον τῆς Ἐπισκοπῆς Βεσσαίνης τὴν περιοχὴν Ἀγυῖας τῆς Θεσσαλίας, μετὰ τοῦτον δὲ ὁ ἀείμνηστος Μητροπολίτης Δημητριάδος Γερμανὸς Μαυρομάτης ἤλθε νὰ προσθέσῃ σημαντικὰς παρατηρήσεις ἐν σχέσει μὲ τὴν ἀκριβῆ θέσιν τῆς ἔδρας τῆς ἐν λόγῳ Ἐπισκοπῆς Βεσσαίνης καὶ μὲ τὴν ὀρθότητα τῶν παρατηρήσεων τοῦ ὁποῖου καὶ ὁ Ν. Γιαννόπουλος συνεφώνησεν³.

Εἰς τὸ σημεῖον τοῦτο χωρὶς τὸ παράπαν νὰ παραγωνρίζωμεν τὴν σημασίαν τῆς συμβολῆς εἰς τὴν Ἱστορίαν τοῦ τόπου ἐκείνου διὰ τῶν παρατηρήσεων καὶ γνώμων τῶν ἀνωτέρω ρηθέντων δύο προσώπων, σημειοῦμεν ὅτι, ὡς διεπιστώσαμεν κατ' ἐπιτόπιον εἰς Ἀγυῖαν ἐξέτασιν τῆς ἐν λόγῳ ἐπιγραφῆς, κακῶς τόσον ὁ Γιαννόπουλος ὅσον καὶ ὁ Μητροπολίτης Γερμανὸς, παρασυρόμενος ὑπὸ τοῦ πρώτου, ἀνέγνωσαν τὴν σχετικὴν περικοπὴν τῆς ἐπιγραφῆς ταύτης ὡς ἔχουσαν διὰ τὸν ἐν αὐτῇ ἀναφερόμενον Εὐστάθιον «λάχεν ἄγειν γαίαν τήνδε Βεσσαίνης» ἐνῶ αὕτη ἔχει «λάχε ναίειν γαίαν τήνδε Βεσσαίνης». Ἡ μεταξὺ τῶν δύο τούτων ρημάτων διαφορὰ ἐννοίας εἶναι κατάδηλος διότι διὰ μὲν τοῦ πρώτου (ἄγειν), ὡς ἀνέγνωσαν ἐσφαλμένως ἐκεῖνοι τοῦτο, νοεῖται ὁ Εὐστάθιος ὡς ἄγων τὴν χώραν τῆς Βεσσαίνης, ἦτοι ὡς διοικῶν ἢ τιμαριούχος ἐν αὐτῇ, ἐνῶ διὰ τοῦ τῆς καθ' ἡμᾶς ὀρθῆς ἀναγνώσεως δευτέρου (ναίειν), ἀποδίδεται ὁ ἐν λόγῳ Εὐστάθιος ὡς κατοικῶν ἢ διαμένων ἐν αὐτῇ καὶ δὴ ἐκ τυχαίων περιστάσεων, ὑποδηλουμένων διὰ τοῦ ρήματος «λάχε,» οἷον ἐξορία ἢ ἐκτόπισις εἰς τὸν τόπον τοῦτον, πρᾶγμα ὃχι ἀσύνηθες κατὰ τὴν Βυζαντινὴν ἐποχὴν καθ' ἣν οἱ περιπίπτοντες εἰς δυσμένειαν τιτλοῦχοι ἀπεμακρύνοντο τῆς Πρωτεύουσας ὑπὸ τῶν αὐτοκρατόρων, ὀριζομένων ἀλλαχοῦ τόπου ἀναγκαστικῆς διαμονῆς των, ὅπως ἀκριβῶς ἐξυπακούεται ἐν προκειμένῳ ὅτι συνέβη καὶ διὰ τὸν ρηθέντα Πρωτοσπαθάριον Εὐστάθιον. Οἱ ἐν λόγῳ ὑπὸ ἐκτόπισιν οὕτως εἰπεῖν ἄρχοντες τοῦ Βυζαντίου, εἰθισμένοι εἰς δρᾶσιν ὡς ἐκ τῆς ἀναμιξείως των εἰς τὴν δημοσίαν ζωὴν καὶ διάγοντες ἐν βίῳ ἀπράγμονι,

1. Ν. Γιαννόπουλος εἰς Ἐπετηρίδα Φιλολογικοῦ Συλλόγου «Παρνασσός» Τόμ. ΙΑ (1915) σελ. 204. Σύνταγμα Θεῶν καὶ Ἱερῶν κανόνων τ. Ε' σ. 482. Στέφ. Παπαδημητρίου «Ἔργα καὶ Ἡμέραι Δημητριάδος Γερμανοῦ (Μαυρομάτη)» σ. 108, 120.

2. Ἡ ἐπιγραφή ὡς ταύτην ἀνέγνωσεν ὁ Ν. Γιαννόπουλος ἔχει οὕτω: «Καλλιπόνων ἱδρῶτος ἀριστεῖσι μογήσας ὄν κατάμαρνον ἱερὸν τῆς Θεοπαίδος ὑπερθεν Εὐστάθιος τεύξε τέγεον ὃς λάχεν ἄγειν γαίαν τήνδε Βεσσαίνης, κυδάλιμος Πρωτοσπαθάριος». Ἐναμνηστικὸς τόμος εἰς μνήμην Σπ. Λάμπρου, Ἀθῆναι 1933 σ. 199-204.

3. Περιοδικὸν Ὁρθοδοξία ἀριθ. φύλ. 106 τῆς 15 Ὀκτωβρίου 1933.

φυσικὸν ἦτο νὰ εὐρίσκουν διέξοδον εἰς τὴν κατέχουσαν αὐτοὺς ἀνίαν διὰ τῆς ἐπιτελέσεως ἔργων ἐν ᾧ τόπῳ διέτριβον, προτιμωμένων μάλιστα ὡς τοιούτων τῆς ἰδρύσεως ἢ κατασκευῆς ναῶν πρὸς σωτηρίαν τῶν ψυχῶν των, κατὰ τὰ τότε κρατοῦντα, τοῦτο δὲ πιστεῦεται ὅτι ὑπῆρξεν αἰτία τοῦ πλήθους ναῖσκων, ἐνίοτε καὶ ὡς ἐξαρτημάτων οἰκοδομικοῦ συγκροτήματος, τῆς ἐποχῆς ἐκείνης καὶ σωζομένων εἰσέτι, εἰς πλείστας πόλεις τῆς Μακεδονίας εἰς τὰς ὁποίας διέτριψαν εἴτε ἐκόντες εἴτε ἄκοντες τιτλοῦχοι καὶ μεγιστάνες τοῦ Βυζαντίου.

Μετὰ τὴν ἀνωτέρω παρατήρησιν, περὶ τοῦ περιεχομένου τῆς ἐπιγραφῆς ἐρχόμεθα εἰς ἐξέτασιν τῶν παρατηρήσεων καὶ συμπερασμάτων τῶν ἀναφερομένων Ν. Γιαννόπουλου καὶ Μητροπολίτου Γερμανοῦ ἐν σχέσει μὲ τὴν ἐπιγραφὴν καὶ τὴν τοποθέτησιν τῆς Βυζαντινῆς πόλεως τῆς Βεσσαίνης τῆς ἀποτελούσης καὶ τὴν ἔδραν τῆς ὁμωνύμου Ἐπισκοπῆς. Εἰς τὸν ἀνωτέρω Μητροπολίτην Γερμανὸν τὸ πρῶτον ἔδωσεν ἀφορμὴν σκέψεων περὶ τῆς ἔδρας τῆς Ἐπισκοπῆς Βεσσαίνης τὸ ὑπάρχον εἰς τὸ παρά τὴν Ἀγυῖαν χωρίον Δέσσιανη (ἤδη καλούμενον Ἀετόλοφος) καὶ ἐντὸς τοῦ ἱεροῦ τοῦ ἐν αὐτῷ παλαιοῦ ναοῦ τῆς Θεοτόκου σύνθρονον, τὸ ὁποῖον συνήθως ἀπαντᾷ εἰς καθεδρικούς Ἐπισκοπῶν ναοὺς, πράγματι δὲ τὰ ἐξ αὐτῶν τῶν σκέψεων συμπεράσματά του ὑπῆρξαν εὐστοχα διότι εἰς ταῦτα κατέληξεν οὗτος συνδυάζων τὴν ὁμοίότητα τοῦ ὀνόματος Δέσσιανη πρὸς αὐτὸ Βέσσαινα καὶ τοῦ ὁποίου μάλιστα τὴν ἐτυμολογίαν ἀπέδωσεν ὀρθῶς εἰς τὴν λέξιν τῆς ἀρχαίας Ἑλληνικῆς γλώσσης β ἦ σ σ α, σημαίνουσης τὴν κοιλάδα, ὡς ἄλλωστε καὶ εἶναι εἰς τὴν τοποθεσίαν αὐτὴν διαμορφωμένη ἡ ἔκτασις, λαμβάνων ὑπ' ὄψιν τὴν παραφθορὰν διὰ μέσου τῶν αἰῶνων πλείστων ὄσων ὀνομάτων πόλεων καὶ χωρίων καὶ ἀναλογιζόμενος ὅτι πλειστάκις εἰς τὴν Ἑλληνικὴν τῶν καθ' ἡμᾶς χρόνων δὲν εἶναι ἀσύνηθες ἡ ἐναλλαγὴ τοῦ χειλοφώνου βῆτα διὰ τοῦ ὀδοντοφώνου τοιούτου δέλτα ὅπως εἰς τὰς λέξεις βημόθυρα, βιαστικά, βίσεκτος, βιολέτα, λεγομένας δημόθυρα, διαστικός, δίσεκτος, διολέτα κ.λ.π.⁴

Πάντα λοιπὸν τὰ στοιχεῖα τὰ ὁποῖα ἔλαβεν ὑπ' ὄψιν τοῦ ὁ Μητροπολίτης Δημητριάδος Γερμανὸς καὶ βάσει τῶν ὁποίων ἤχθη οὗτος εἰς τὸ συμπέρασμα πὼς ἡ ἔδρα τῆς κατὰ τοὺς Βυζαντινοὺς χρόνους Ἐπισκοπῆς Βεσσαίνης ἦτο ἡ ἐπὶ τῶν ἡμερῶν μας ἐν παραφθορᾷ λεγομένη Δέσσιανη εἶναι βάσιμα, ἀφοῦ μάλιστα ὡς τοιαῦτα τὰ ἐδέχθη καὶ ὁ Ν. Γιαννόπουλος, ἡ διαπίστωσις δὲ ὅτι τὸ ὄνομα Δέσσιανη δὲν εἶναι ἄλλο παρά ἡ Βέσσαινα ἐνέχει ἰδιαιτέραν σημασίαν καὶ διὰ τὸν λόγον ὅτι ὁ ἀείμνηστος Δ. Κ. Τσοποτός, ἐμβριθέστατος μελετητῆς τῆς Ἱστορίας τῆς Θεσσαλίας, ὀλίγα ἔτη πρὸ τῶν ὡς εἴρηται συμπερασμάτων περὶ ἀκριβοῦς θέσεως τῆς Βεσσαίνης, ἠθέλην ὑποπέσει εἰς δεινὴν πλάνην ἂν δὲν συνεκράτει αὐτὸν ἡ συγγραφικὴ του εὐσυνειδησία, χάρις εἰς τὴν ὁποίαν ἀπέστεργε νὰ πιθανολογήσῃ πράγματα διὰ τὰ ὁποῖα δὲν εἶχεν ἀπτάς ἀποδείξεις καὶ ἠρκεῖτο νὰ τὰ ἀναφέρῃ ὡς ἀπλήθιν ὑπόθεσιν.

Ἐγραφεν λοιπὸν ὁ Δ. Κ. Τσοποτός περὶ Δέσσιανης χωρὶς κἂν νὰ συνδέῃ αὐτὴν πρὸς τὴν Βέσσαιναν τῆς Βυζαντινῆς ἐποχῆς τὰ ἀκόλουθα:

«Τὸ ἐν τῇ περιφερείᾳ Ἀγυῖας κείμενον χωρίον Δέσσιανη χρεωστεῖ ἴσως τὸ ὄνομα αὐτοῦ εἰς Μονὴν ἱδρυθεῖσαν κατὰ πᾶσαν πιθανότητα ὑπὸ τῶν Σέρβων δυναστῶν τῆς Θεσσαλίας ὑπὸ τὸ ὄνομα τοῦτο, ἐκ θρησκευτικοῦ σεβασμοῦ πρὸς τὴν παρὰ τὸ Ἴπεκ διάσημον Σερβικὴν Μονὴν θεμελιωθεῖσαν μὲν ὑπὸ τοῦ Κράλου τῆς Σερβίας Στεφάνου Οὐράλς Γ'. Δεκάνσκι ἀποπερατωθεῖσαν δὲ ὑπὸ τοῦ υἱοῦ καὶ διαδόχου τούτου Στεφάνου Δουσάν τῷ 1350 ὀλίγον μετὰ τὴν ὑπ' αὐτοῦ κατάληψιν τῆς Θεσσαλίας. Ἐν

4. Στέφ. Παπαδημητρίου: Ἔργα καὶ Ἡμέραι Δημητριάδος Γερμανοῦ ἐνθ. ἀνωτέρω καὶ σελ. 108 σημειώσεις.

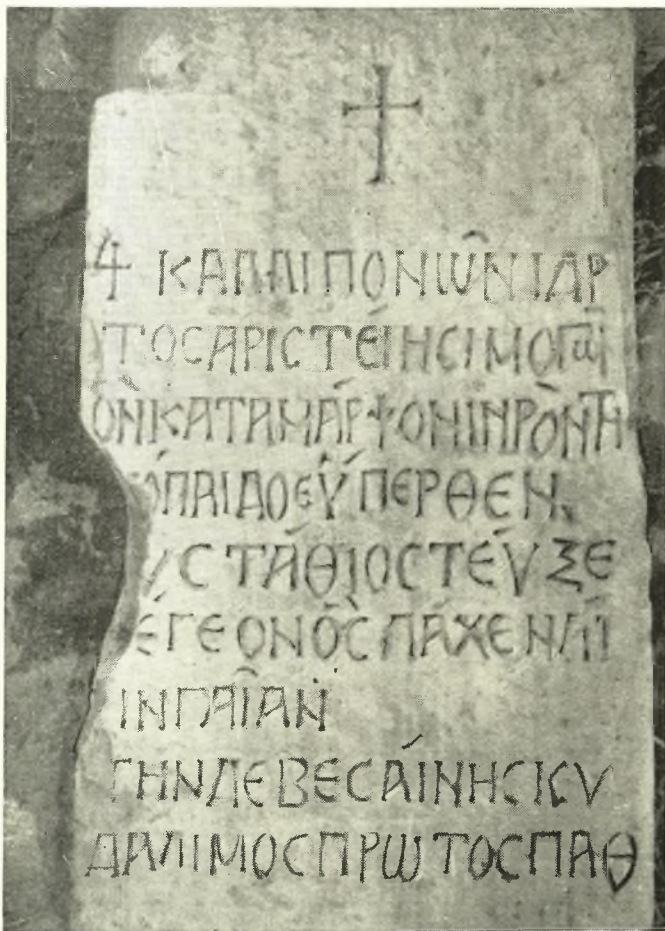
περιπτώσει καθ' ἣν ἡ ὑπόθεσις αὕτη εἶναι ὀρθή, βεβαίως τὸ χωρίον Δέσιανη ὑπῆρξεν ἐν μέρει ἢ ὀλόκληρον ἰδιοκτησία τῆς ἐν αὐτῇ Μονῆς, ἀφιερωθὲν εἰς τὴν κατὰ τὸ παράδειγμα τῶν ἄλλων ὁμοίων περιπτώσεων ὑπὸ τῶν Σέρβων ἡγεμονικῶν κτητόρων τῆς Μονῆς.

Ἐκτὸς ὅμως τῆς συμπτώσεως ταύτης τοῦ ὀνόματος καὶ τῆς μέχρι τοῦδε διασώσεως ἐν τῇ ἀσήμῳ Δεσιάνῃ ἐκκλησιδίου μετὰ ἐσωτερικοῦ βυζαντινοῦ διακόσμου, οὐδεμίαν ἄλλην μαρτυρίαν ἔχομεν ἐνισχύουσαν τὴν ἀνωτέρω ὑπόθεσιν.⁵

Εὐτυχῶς ἡ ἐκφερομένη ὡς ἀπλή ὑπόθεσις τοῦ ἀειμνήστου Δ. Κ. Τσοποτοῦ περὶ τῆς σχέσεως τοῦ χωρίου Δέσιανη μετὰ Σερβικὴν Μονὴν ἢ Σέρβους ἡγεμόνας ἐν Θεσσαλία, ἀπεδείχθη ἀβάσιμος τόσον διὰ τῆς εὐρέσεως τῆς στήλης ὑπὸ τοῦ Ν. Γιαννοπούλου, ἐξ ἧς προσδιορίζεται ἡ περιοχὴ τῆς Βεσσαίνης παρὰ τὸν σημερινὸν Ἀετόλοφον (Δέσιανην), ὅσον καὶ διὰ τῆς ὀρθῆς ἐξηγήσεως ὑπὸ τοῦ Γερμανοῦ Μαυρομάτη τοῦ λόγου τῆς ὑπάρξεως ἐν ναῶ αὐτῆς, συνθρόνου μὴ δικαιολογουμένου ἄλλως παρὰ ἐκ τῆς ἐν τῇ πόλει ταύτῃ ἔδρας Ἐπισκόπου⁶.

5. Δ. Κ. Τσοποτοῦ, Γῆ καὶ Γεωργοὶ τῆς Θεσσαλίας κατὰ τὴν Τουρκοκρατίαν, Βῶλος 1912 σελίς 15. Παρ' ὅλην τὴν πρέπουσαν ἐπιφύλαξιν ὁ Τσοποτὸς περαιτέρω (σελ. 245) ἀναφέρει τὴν Δέσιανην ὡς Σερβικὸν ὄνοματι διατηρηθέντος ἐπὶ Τουρκοκρατίας.

6. Ὁ Ι. Ε. Μεσολωρᾶς εἰς ἐγχειρίδιον λειτουργικῆς τῆς Ὁρθοδόξου Ἀνατολ. Ἐκκλησίας (Ἀθῆναι 1895) σελ. 23 γράφει περὶ συνθρόνου τὰ ἐξῆς: «Ἐν πλείστοις ἀρχαιοτάτοις ναοῖς ἢ ἀπὸ τοῦ συνθρόνου ἔδρα τοῦ Ἐπισκόπου μετετέθη εἰς τὸν κυρίως ναὸν το-

Βέβαιον συνεπῶς εἶναι ὅτι τὸ σημερινὸν χωρίον Ἀετόλοφος τὸ καλούμενον μέχρι τῆς ἐπ' ἐσχάτων μετονομασίας τοῦ Δέσιανη καὶ ἐξακολουθοῦν μάλιστα καὶ ἡδὴ ὑπὸ τῶν ἐντοπιῶν ὑπὸ τὸ παλαιὸν τοῦ ὄνομα ν' ἀναφέρεται, δὲν εἶναι ἄλλο παρὰ ἡ Βυζαντινὴ πόλις Βέσσαίνα, εἰς τὴν ὁποίαν ἀναμφιβόλως πολλοὶ Ναοὶ Χριστιανικοὶ θὰ ὑπῆρχον καὶ οἵτινες μετὰ τὴν πάροδον τοῦ χρόνου καὶ τὴν παρακμὴν τῆς πόλεως ἐπὶ Τουρκοκρατίας κατέρρευσαν καὶ ἐξηφανίσθησαν.

Ἀξιοπρόσεκτος ἐν τούτοις εἶνε ἡ διατηρουμένη καὶ σήμερον παλαιὰ ἐκκλησία ἐν τῷ χωρίῳ Ἀετόλοφος (=Δέσιανη — Βέσσαίνα) ἡ τιμωμένη ἐπ' ὀνόματι τῆς Θεοτόκου καὶ εἰς τὸ ἱερὸν τῆς ὁποίας ὑφίσταται ἔτι καὶ νῦν τὸ σύνθρονον, τὴν ὁποίαν προσφάτως κατ' ἐντολήν τῆς ἐν Ἀθήναις Ἱστορικῆς καὶ Λαογραφικῆς Ἐταιρείας τῶν Θεσσαλῶν ἐπεσκέφθη πρὸς διαπίστωσιν τῶν ὑπὸ τῶν Ν. Γιαννοπούλου καὶ Μητροπολίτου Δημητριάδος Γερμανοῦ Μαυρομάτη ὑποστηριζομένων, ὅτι δηλαδὴ ὁ Ἀετόλοφος (Δέσιανη) ἦτο ὄντως ἢ κατὰ τὴν Βυζαντινὴν ἐποχὴν πόλις Βέσσαίνα ἐν Θεσσαλία κατὰ τῆς ὁ Ἐπίσκοπος ὑπέκειτο τῷ Μητροπολίτῃ Λαρίσεως κατὰ τὴν ἰδίαν ἐποχὴν.

Ἡ ἐν λόγῳ ἐκκλησία ἢ τιμωμένη ἐπ' ὀνόματι τῆς Θεοτόκου καὶ εἰς τὸ ἱερὸν τῆς ὁποίας ὑφίσταται ἔτι καὶ νῦν τὸ σύνθρονον εἶναι σχήματος Βασιλικῆς, ἧς τὸ μῆκος μετὰ τοῦ ἱεροῦ καὶ τοῦ νάρθηκος εἶναι εἴκοσι περίπου μέτρων τὸ δὲ πλάτος αὐτῆς δέκα πέντε περίπου μέτρων. Εἰς ὀλόκληρον τὸ ἐσωτερικὸν αὐτῆς ὑπάρχουν ἀγιογραφίαι συνήθους τεχνοτροπίας τοῦ 18^{ου} αἰῶνος, καίτοι εἰς τὸ ἱερὸν ὑπάρχει χρονολογία τῆς ἱστορήσεως ἧτοι ἀγιογραφίσεως τούτου (τοῦ ἱεροῦ) ἐν ἔτει 1822, ἧς διακρίσεως συνάγεται ὅτι κεχωρισμένως ἀπὸ τῶν τοῦ ἱεροῦ ἐγένετο ἐν τῷ ναῶ αἰ δι' ἀγιογραφίων διακοσμήσεις τῶν ἐσωτερικῶν αὐτοῦ τοίχων. Τὸ ὅλον οἰκοδόμημα στερούμενον τρούλων καὶ εἰς τὸ ρηθὲν σχῆμα τῆς Βασιλικῆς εἶναι κοινῆς κατασκευῆς τοῦ αὐτοῦ προφανῶς 18^{ου} αἰῶνος, εἰς τὰ τέλη τοῦ ὁποίου ἀνάγονται καὶ ἐν τῷ τέμπλῳ ἅγιοι εἰκόνες καὶ ἄλλαι τινὲς φορηταὶ ἀναγράφουσαι χρονολογίας τῆς ἐποχῆς ἐκεῖνης. Διερωτᾶται ὅμως εὐλόγως τις, ἀφοῦ κατὰ τὴν ἐποχὴν ταύτην ἔπαυσεν ὑφισταμένη ἡ Ἐπισκοπὴ Βεσσαίνης, ὑποπεσοῦσης εἰς ἐκπεσμόν καὶ τῆς πόλεως εἰς τὴν ὁποίαν ἡ ἔδρα αὐτῆς, ποῖος ὁ λόγος τῆς διατηρήσεως ἐν τῷ ἱερῷ τοῦ ναοῦ τοῦ συνθρόνου; Καὶ τὴν μὲν ἐξήγησιν διὰ τὴν διατήρησιν τοῦ συνθρόνου εὐκόλως τις εὐρίσκει παρατηρῶν τὸ τμήμα τοῦ ἱεροῦ, ὅπερ εἶναι τοῦ παλαιοῦ ναοῦ, διότι διετηρήθη τοῦτο ὡς εἶχεν, τὴν ἀπάντησιν ὅμως περὶ τῆς ἱστορίας τοῦ Ναοῦ δὲν δύναται τις ἐλλεῖπει ἀπὸ τῶν στοιχείων νὰ δώσῃ εὐθέως καὶ δι' αὐτὸν τὸν λόγον ὀφείλομεν νὰ ἐξαγάγωμεν αὐτὴν διὰ συμπερασμάτων βάσει τῶν κατωτέρω δεδομένων γεγονότων καὶ τῶν ἐπ' αὐτῶν σκέψεων.

α) Ὑφισταμένης ἀπὸ τοῦ Θ' αἰῶνος μ.Χ. τῆς Ἐπισκοπῆς Βεσσαίνης καὶ ἐχούσης ἔδραν τὸν νῦν Ἀετόλοφον (Δέσιανην - Βέσσαίνα) δὲν ἦτο δυνατόν παρὰ νὰ εἶχεν ἡ πόλις αὕτη οὐχὶ ἓνα ἀλλὰ πλείονας ναοὺς μεταξὺ τῶν ὁποίων καὶ τὸν καθεδρικόν, β) ὁ καθεδρικός Ναὸς τῆς Βεσσαίνης βάσει τῆς ὑπὸ τοῦ Ν. Γιαννοπούλου ἀνευρεθείσης ἐπιγραφῆς πλέον ἢ πιθανὸν εἶναι ὅτι ἦτο ἀφιερωμένος εἰς τὴν Θεόπαιδα ἧτοι εἰς τὴν Θεοτόκον, εἰς τὴν ὁποίαν ἐξακολουθεῖ καὶ σήμερον νὰ εἶνε ἀφιερωμένος ὁ σωζόμενος παλαιὸς ναὸς καὶ ἡ μέριμνα τοῦ κατὰ τὴν ἀνάγνωσιν τῆς ἐπιγραφῆς ὑπὸ τοῦ Γιαννοπούλου λαβόντος

ποθετηθεῖσα ἐν μέσῳ αὐτοῦ. Εἶτα δὲ ἐπὶ τῶν Βυζαντινῶν Αὐτοκρατόρων ὁ κυρίως θρόνος τοῦ Ἐπισκόπου, τὸ συνήθως λεγόμενον δεσποτικόν, μετετέθη πρὸς τὰ δεξιὰ τοῦ ναοῦ διότι ἐν τῷ κέντρῳ ἐτέθη ὁ θρόνος τοῦ αυτοκράτορος θεωρουμένου καὶ ὡς ἀνωτέρου Ἐκκλησιαστικοῦ ἄρχοντος (maximi pontificis). Τοῦτου δηλωτικὸν εἶναι ἡ μέχρι σήμερον ἐπικρατοῦσα συνήθεια ἐν πολλοῖς ναοῖς νὰ τοποθετῆται ἐν τῷ μέσῳ τοῦ ναοῦ πλάξ μαρμαρινὴ ἀποτυπῶσα τὸν δικέφαλον ἀετὸν τὸ σῆμα τῶν Βυζαντινῶν Αὐτοκρατορῶν». Ἐπίσης Π. Ρομπότης, Λειτουργικὴ, Ἀθῆναι 1869, σελ. 45.

μίαν περιοχήν, ὡς τεκμαίρεται, διὰ τὸν πρωτοσπαθάριον Εὐστάθιον, κατὰ τὴν ὀρθὴν δ' ἀνάγνωσιν ὑφ' ἡμῶν διαμαίνοντα ἐν αὐτῇ, δὲν θὰ ἐστρέφετο πρὸς ἓνα δευτερεύοντα ναῖσκον, ἀλλὰ πρὸ παντὸς εἶς τὸν κυριώτερον καὶ σημαντικώτερον τοιοῦτον, οἷος καὶ ὁ Μητροπολιτικὸς οὕτως εἶπειν ναός. γ) Ἡ θέσις τοῦ αὐτοῦ ναοῦ καὶ ὁ σήμερον ὑπάρχων περὶ αὐτὸν ἐκτεταμένος χῶρος ἐν εἴδει περιοχῆς τοῦ ναοῦ, μαρτυρεῖ πῶς εἰς αὐτὸν ἦσαν καὶ ἄλλα κτίσματα ὡς π.χ. ἡ κατοικία τοῦ Ἐπισκόπου κ.λ.π., τὰ ὁποῖα σὺν τῷ χρόνῳ κατέρρευσαν καὶ ἐδημιούργησαν τὴν ρηθείσαν περιοχήν τοῦ Ναοῦ, ἣν ἐσεβάσθησαν οἱ ἄνθρωποι ὡς τόπον ἀνήκοντα εἰς ἐκκλησίαν ἢ καὶ ἂν ἐχρησιμοποίησαν κατὰ καιροὺς τοῦτον πάλιν πρὸς συναφεῖς μὲ τὴν ἐκκλησίαν σκοποὺς θὰ τὸν ἐχρησιμοποίησαν ὡς π.χ. διὰ νεκροταφεῖον κ.λ.π., χωρὶς ἐντεῦθεν νὰ ἀλλοιοῦται ἡ μορφή του ὡς χώρου ἄνευ κτισμάτων διότι οὕτω πῶς μόνον ἐξηγεῖται ὁ δυσανάλογος πρὸ τὸν ἐν λόγῳ ναὸν καὶ πέριξ αὐτοῦ χῶρος εἰς ἔκτασιν, μὴ ὡν συνήθης περιοχὴ ναῶν ἐντὸς πόλεων κατὰ τοὺς Βυζαντινοὺς χρόνους καὶ τοῦτο σφόδρα πιθανολογεῖ τὴν ὑπόστασιν τοῦ ἐν αὐτῷ ναοῦ ὡς Μητροπολιτικοῦ ἀπὸ τῆς πρώτης συστάσεως τῆς Ἐπισκοπῆς Βεσσαίνης ἢ δὲ ὑπὸ τοῦ ἀειμνήστου Ν. Γιαννοπούλου ἀνευρεθεῖσα ἐπιγραφή μαρτυρεῖ ὅτι ὁ κυδάλμιος (περίφημος, ἔνδοξος, εὐγενής, γενναῖος, μέγας) Πρωτοσπαθάριος Εὐστάθιος δὲν ᾤκοδόμησε τοῦτον ἐξ ἀρχῆς, ἀλλὰ «ὑπερθεν τεύξεν τέγεον» δηλαδὴ κατεσκεύασεν τὴν ὑπεράνω αὐτοῦ στέγην.

Εἶναι ἀληθές ὅτι εἰς τὴν ἀρχαίαν Ἑλληνικὴν γλῶσσαν ἡ λέξις τέγος ἢ τέγεον σημαίνουσα ἐν κυριολεξίᾳ τὴν στέγην ἐσήμαινε κατὰ συνεκδοχὴν καὶ τὴν οἰκίαν ἐν τῷ συνόλῳ, πλὴν ἂν ὑπ' αὐτὴν τὴν ἔννοιαν ἐγράφη εἰς τὴν ἐπιγραφὴν ἢ λέξις τέγεον, ὅτι δηλαδὴ ὁ Εὐστάθιος ἐξ ὑπαρχῆς ᾤκοδόμησε τὸν ναόν, τότε ἢ ἐπιγραφὴ θὰ ἦτο ἐντετοιχισμένη εἰς τὴν πρόσοψιν καὶ εἰς τι ὑπέρθυρον τοῦ κτίσματος ἢ εἰς ἄλλο ἐμφανὲς σημεῖον αὐτοῦ καὶ θὰ συνενδύσκετο μετ' αὐτοῦ ἀναποσπάστως μὴ δικαιολογουμένης τῆς μορφῆς στήλης εἰς τὴν ὁποίαν εἶνε χαραγμένη ἢ ἐν λόγῳ ἐπιγραφῆ οὔτε τῆς ἀποσπάσεώς της ὥστε νὰ τὴν ἀνεύρη μετὰ αἰῶνας ὁ Ν. Γιαννόπουλος καὶ τὴν μεταφέρει εἰς τὸ Μουσεῖον τῆς Ἀγυαῖς ὡς ἀνεξάρτητον πρᾶγμα οἰκοδομηματικὸν τινός. ε) Ἐκ τῶν αὐτῶν ὡς ἄνω σκέψεων περὶ ἐπισκευῆς τοῦ ναοῦ τῆς Θεόπαιδος ὑπὸ τοῦ Πρωτοσπαθαρίου Εὐσταθίου ἀνακύπτει καὶ τὸ φυσικὸν συμπέρασμα ὅτι οὗτος, ἄγνωστος πότε ἀκριβῶς ζήσας, πάντως κατὰ τοὺς χρόνους τῆς ἀκμῆς τῆς Βεσσαίνης (Δέσσιανης καὶ ἤδη Ἀετολόφου) καὶ λαβὼν κατὰ μὲν τὴν ἐσφαλμένην ἀνάγνωσιν τῆς ἐπιγραφῆς ὑπὸ τοῦ Γιαννοπούλου τὴν περιοχήν αὐτῆς ὡς τιμάριον, καθ' ἡμᾶς δὲ εὐρεθείς εἰς τὴν αὐτὴν περιοχήν ἐκ λόγων ἀνεξαρτήτων τῆς θελήσεώς του, εὗρεν παλαιότερον ναὸν εὐρισκόμενον λόγῳ τῆς παρόδου τοῦ χρόνου εἰς κακὴν κατάστασιν καὶ εἰς ἐνδειξιν σεβασμοῦ πρὸς τὸν Θεὸν ἐπεσκεύασεν αὐτό. Πιθανὸς χρόνος τῆς ζωῆς τοῦ ρηθέντος Εὐσταθίου Πρωτοσπαθαρίου εἶναι ὁ 14^{ος} αἰὼν, διότι κατὰ τὴν αὐτὴν ἐποχὴν ἔχομεν σιγίλιθδες γράμμα τοῦ μηνὸς Σεπτεμβρίου τοῦ 1371 τοῦ Πατριάρχου Κωνσταντινουπόλεως Φιλοθέου σχετικὸν μὲ τὴν ἐπισκοπὴν Βεσσαίνης εὐρισκόμενης ἐν ἀκμῇ καὶ διότι ὁ διαδραμῶν χρόνος ἀπὸ τοῦ Θ' αἰῶνος, ἀφ' οὗ φέρεται ὑπάρχουσα ἢ αὐτῇ Ἐπισκοπῇ μέχρι τότε εἶναι ἱκανὸς νὰ ἐπιφέρει φθορὰς εἰς κτίρια ναῶν, ὥστε ταῦτα νὰ ἔχουν ἀνάγκην ἐπισκευῶν οἷων ἐπελήφθη καὶ ὁ ἀναφερόμενος Εὐστάθιος.

στ) Ἐν τῷ ἰδίῳ ναῷ καὶ ἐντὸς τοῦ ἱεροῦ αὐτοῦ ἔνθα καὶ τὸ ἀναφερόμενον σύνθρονον εὐρίσκονται σήμερον ἀποτεθειμένοι εἰκῆ καὶ ὡς ἔτυχε τρεῖς λίθοι τροχαλοὶ (στρογγυλοὶ), οἵτινες οὐδένα σκοπὸν ὑπέρξεως τῶν δικαιολογῶν ἐκεῖ ὡς εὐρίσκονται, ὁ εἰς μάλιστα ἐξ αὐτῶν ἀποτελεῖ τὴν βάσιν ἐφ' ἧς κοινὴ παρὰ τὴν ἁγίαν Τράπεζαν θερμάστρα.

Καὶ οἱ τρεῖς αὐτοὶ τροχαλοὶ λίθοι εἶνε προφανές ὅτι ὑπῆρξαν κάποτε βάσεις κίωνων πιθανῶς δὲ τεσσάρων ἐφ' ὧν ἐστηρίζετο ὁ τροῦλλος. Ἐντὸς τοῦ ναοῦ (δεξιὰ τῷ εἰσερχομένῳ ἐκ τῆς κυρίας εισόδου αὐτοῦ) ὑπάρχει ἐκτισμένη μικρὰ κολυμβήθρα χρησιμεύουσα διὰ τὰς βαπτίσεις βρεφῶν, διὸ καὶ ὑπερθεν αὐτῆς ἐπὶ τοῦ τοίχου ὑπάρχει ἐν τοιχογραφίᾳ ἢ εἰκὼν τῆς βρεφοκτονίας τοῦ Ἡρώδου. Εἰς τὴν αὐτὴν θέσιν ὑπάρχει τμήμα κίονος κανονικοῦ πάχους ἐμπεπηγμένου εἰς τὸ ἔδαφος, εἰς τρόπον ὥστε ν' ἀποτελῆ μικρὰν τράπεζαν, ἧτις ἴσως ἐχρησίμευε κατὰ τὰς βαπτίσεις πρὸς ἀπόθεσιν ἀντικειμένων ἐπ' αὐτῆς, ἐξωθι δὲ τοῦ ναοῦ καὶ εἰς τὸ περιτείχισμα ἐξωτερικοῦ ὑποστέγου πλακοστρώτου εὐρήται μικροὶ κίων ἢ τμήμα αὐτοῦ, οὕτινος ὁμως αἱ διαστάσεις εἰς ὕψος, ἂν τοῦτο εἶναι τὸ ἀρχικόν του, καθὼς καὶ εἰς πάχος δυσκόλως δύναται νὰ θεωρηθῶν ὡς ὑποβαστάζουσαι τροῦλλον διὸ καὶ τὸ πιθανώτερον εἶναι ὅτι ὁ ἐν λόγῳ μικρὸς κίων θὰ εὐρίσκετο μετὰ ἄλλου ὁμοίου εἰς τὰ ἐνθεν κακεῖθεν πλάγια τῆς ὥραιας πύλης εἰς παλαιότεραν τῆς σημερινῆς μορφήν τοῦ τέμπλου τοῦ ἐν λόγῳ ναοῦ.

Εἰρήσθω προσέτι ὅτι ἐν τῷ αὐτῷ ναῷ εὐρίσκονται τμήματα ἄλλου τέμπλου ξυλογλύπτου καὶ εἰκόνες τινὲς ἄλλ' αὐταὶ ὡς εἶναι εὐνόητον δὲν ἔχουν σχέσιν μὲ τὸν ναὸν μεταφερθεῖσαι ἐκεῖ ἐξ ἄλλου ναοῦ καταστραφέντος καὶ ἀχρηστευθέντος καὶ

ζ) εἰς τὸ κέντρον τῆς σολέας τοῦ ναοῦ ὑπάρχουν ἐπὶ τοῦ ἐδάφους δύο πλάκες φέρουσαι διακοσμήσεις γλυπτὰς οὐχὶ ἀξιολόγου τέχνης. Ἐξ ὅλων αὐτῶν τῶν δεδομένων καὶ κρίσεων ἐξάγεται ὡς συμπέρασμα ὅτι ἡ Βυζαντινὴ πόλις Βέσσαίνα ἔκειτο ἐκεῖ ὅπου ὁ Ἀετολόφος (πρῶην Δέσσιανη) καὶ εἰς τὸν χῶρον ἔνθα ὁ καὶ σήμερον διατηρούμενος ναὸς τῆς Θεοτόκου ὑπῆρχεν μικρότερος ναὸς τῆς καθαρῶς Βυζαντινῆς ἐποχῆς, ὅστις παλαιωθείς ἐπεσκεύασθη ὑπὸ τοῦ Πρωτοσπαθαρίου Εὐσταθίου κατὰ τὸν ΙΔ' αἰῶνα, μεθ' ὃ καὶ πάλιν, ἐρειπωθέντος τούτου, κατεσκευάσθη οὗτος ἐκ βάθρων ἐνδεχομένως δὲ καὶ εἰς μεγαλύτερον σχῆμα κατὰ τὸν ΙΗ' αἰῶνα ὅτε καὶ ἐχρησιμοποιήθησαν ὑλικά ἐκ τοῦ παλαιοῦ, ὅσα εἶναι αἱ ὑπάρχουσαι βάσεις κίωνων καὶ τὰ τοιαῦτα, ἅτινα παρετηρήσαμεν ἐπὶ τόπου. Ὅσον διὰ τὸ ἱερόν εἰς τὸ ὁποῖον καὶ σήμερον ἀκόμη ἐν περιπτώσει ἀνεγέρσεως μεγαλύτερου ναοῦ διαφυλάσσον οἱ Χριστιανοὶ ἀπὸ πάσης ἐτέρας χρήσεως καὶ βεβηλώσεώς του, πολὺ δὲ περισσότερο κατὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην τῆς ἀνοικοδομήσεως τοῦ νεωτέρου τούτου ναοῦ ὅτε ἰσχυρότερον ἦτο τὸ θρησκευτικὸν αἶσθημα τοῦ Ἑλληνος Χριστιανοῦ, ἐκ περισσοῦ σεβασμοῦ πρὸς τὸν χῶρον τῆς Ἀγίας Τραπεζῆς καὶ τοῦ Ἱεροῦ διετηρήθησαν ταῦτα αὐτοῦσια ὡς εἶχον εἰς τὸν παλαιὸν ναόν, ἐξ οὗ δικαιολογεῖται καὶ ἡ διατήρησις αὐτοῦσιν μέχρι τοῦδε ὀλοκλήρου τοῦ ἱεροῦ τοῦ παλαιότερου ναοῦ τοῦ μετὰ τοῦ συνθρόνου ἐνθυμιζόντος εὐκλεεῖς ἡμέρας τῆς παλαιᾶς Ἐκκλησίας ὡς καθέδρας Ἐπισκόπου. Εἰς τὰς ἀνωτέρω πιθανολογήσεις μᾶς ἀναγκάζει ἡ ἔλλειψις σαφῶν μαρτυριῶν περὶ Βεσσαίνης κατὰ τὸν μεσαίωνα, ἐν ταύτῃ δὲ τῇ ἔλλειψι δὲν εἶναι ἄσκοπος ἢ συλλογὴ στοιχείου δυναμένου νὰ διαφωτίσῃ τὴν ἱστορίαν αὐτῆς.

Μὲ τὰς ἀντιλήψεις ὅθεν αὐτὰς σημειοῦμεν τὰ κατωτέρω ἀντιλόγοντα ταῦτα ἐκ μῆς σημαντικῆς πηγῆς τοῦ 12^{ου} αἰῶνος.

Ὁ Ἰσπανὸς ραββῖνος Βενιαμὴν ὁ ἐκ Τουδέλας κατὰ τὸν 12^{ον} μ.Χ. αἰῶνα βασιλεύοντος ἐν τῷ Βυζαντίῳ τοῦ Μανουὴλ Κομνηνοῦ (1143-1180) ἐπεχείρησε μεγάλην ὁδοποιρίαν ἀνὰ τὸν τότε προσιτὸν κόσμον μὲ σκοπὸν τὴν ἀπογραφὴν τῶν Ἑβραϊκῶν κοινοτήτων, ἐκκινῶν δὲ οὗτος ἐξ Ὑδρουντος (Ὁτράντο) τῆς Ἰταλίας διεπαιρώθη εἰς Ἑλλάδα καὶ μέσῳ αὐτῆς ἔφθασε μέχρι Κωνσταντινουπόλεως.

Περὶ τῆς ὁδοποιρίας ταύτης τοῦ Βενιαμὴν καὶ τῶν ἐξ αὐτῆς συμπερασμάτων πολλὰ ἐγράφησαν κατὰ καιροὺς ὑπὸ διασήμων ἐρευνητῶν τῆς μεσαιωνικῆς ἱστορίας ἡμε-

τέρων και ξένων, οἱοί ὁ ἐν Βιέννη σοφὸς Ἑβραῖσθης καὶ Βυζαντινολόγος Σαμουήλ Κράους καὶ ἄλλοι πολλοὶ καθὼς καὶ οἱ ἡμέτεροι Ζαμπέλιος, Λάμπρου, Παπαγεωργίου, Βελλέλης, Βέης, Μενάρδος κ.λ.π., ὁ δὲ πολυμαθέστατος ἀείμνηστος καθηγητὴς τῆς Νομικῆς Σχολῆς τοῦ Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν Ἀνδρέας Μ. Ἀνδρεάδης ἐμπεριστατωμένως διεξήλθε τὸ θέμα «Οἱ Ἑβραῖοι ἐν τῷ Βυζαντινῷ κράτει» εἰς διάλεξίν του γενομένην ἐν Ἀθήναις τῷ 1929, δημοσιευθεῖσαν εἰς τὸν ΣΤ' τόμον τῆς Ἐπετηρίδος Βυζαντινῶν Σπουδῶν καὶ ἀναδημοσιευθεῖσαν εἰς τὰ ὑπὸ τῆς Νομικῆς Σχολῆς τοῦ Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν ἐκδοθέντα ἔργα αὐτοῦ⁷.

Εἰς τὴν περὶ ἧς ὁ λόγος μελέτην ὁ ἀείμνηστος Ἀνδρεάδης διαπιστώνει μίαν ἀλήθειαν ἐν σχέσει μετὰ τὸ ὄδοιπορικὸν τοῦ Βενιαμίν τοῦ ἐκ Τουδέλας, ὅτι δηλαδὴ οὐκ ὀλίγαι τῶν ἀναφερομένων πόλεων λόγῳ κυρίως τῆς συλλαβικῆς Ἑβραϊκῆς ὀρθογραφίας καὶ τῆς κακῆς καταστάσεως τῶν χειρογράφων δυσκόλως ταυτίζονται πρὸς γνωστὰς Ἑλληνικὰς ὀνομασίας⁸ καὶ περαιτέρω ἀκολουθῶν, ὡς ἐν ὑποσημειώσει ὁμολογεῖ ὁ συγγραφεὺς, διὰ τὰ δυσνόητα τὴν ἐκ τοῦ Ἑβραϊκοῦ ἀνάγνωσιν τοῦ Βελλέλη, ἔρχεται ν' ἀντιλήσῃ τὰ συμπεράσματα του μνημονεύων βάσει τοῦ ὄδοιπορικοῦ τούτου τὰ μέρη ἐκεῖνα τῆς Ἑλλάδος εἰς τὰ ὁποῖα φέρονται Ἑβραῖοι ἀπριθμημένοι κατὰ κεφαλὴν. Μεταξὺ λοιπὸν τῶν μερῶν αὐτῶν ἀναμειγνύονται μετὰ τῶν γνωστῶν Ἑλληνικῶν πόλεων τὰ εὐλόγως θεωρούμενα ὑπὸ τοῦ Ἀνδρεάδου ὡς δυσνόητα ἦτοι Σιτοπόταμο, Βύσσιναι καὶ εἰ τί ἄλλο, ἐν τῇ ὀξυνοῖα του δὲ ὁ ἀκούρατος ἐκεῖνος ἐρευνητὴς θέτει τὴν ἀπορίαν του περὶ τῆς ὑποδηλουμένης πόλεως ἐντὸς παρενθέσεως οὕτω πως: (Ζητοῦνι;) ὁμοίως δὲ

7. Ἀνδρ. Μ. Ἀνδρεάδου Ἔργα, ἐκδιδόμενα ὑπὸ τῆς Νομικῆς Σχολῆς τοῦ Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν τ. Ι σελ. 609 καὶ ἐπ.

8. Ἐνθ. ἄνωτ. σελ. 610.

διὰ τὴν Βύσσιναν (Βόλος;) προφανῶς ἀγόμενος εἰς τὴν ὑπορίαν ὅτι πρόκειται περὶ τῶν πόλεων αὐτῶν ἐκ τῆς γεωγραφικῆς αὐτῶν θέσεως ἐν σχέσει μετὰ τὴν ἀκολουθουμένην ὑπὸ τοῦ Ραββίνου Βενιαμίν τοῦ ἐκ Τουδέλας πορείαν καὶ τῆς ὀρθῆς μνείας ἄλλων πλησιοχώρων πόλεων πρὸς τὰς ἐν λόγῳ δυσνοήτους τὰς ὁποίας ἀναφέρει οὗτος οἶον: Πτελεοῦ καὶ Ἀλμυροῦ.

Καίτοι ὅμως ὑπὸ τὸ ὄνομα Σιτοπόταμο βασίμως πρέπει νὰ εἰκάζωμεν ὅτι δὲν νοεῖται τὸ ὑπὸ τοῦ Ἀνδρεάδου πιθανολογούμενον Ζητοῦνι, δηλαδὴ αὐτὴ ἡ πόλις τῆς Λαμίας, ὡς ἐκαλεῖτο εἰς παλαιότεραν ἐποχὴν, ἀλλ' ἡ πεδινὴ περιοχὴ αὐτῆς ὀλόκληρος, διασχισμένη ὑπὸ τοῦ Σπερχεῖοῦ ποταμοῦ, ἐξ οὗ καὶ τοῦ εἴδους τῆς παραγωγῆς ἐλάμβανε καὶ τὸ προσήκον ὄνομα ἢ περιοχὴ ὡς Σιτοπόταμο, ἐν τούτοις ἢ σκέψις τοῦ Ἀνδρεάδου ὅτι πρόκειται περὶ τοῦ Ζητοῦνίου δὲν εἶναι τελείως ἀβάσιμος ἀφοῦ συντρέχει ταυτότης τόπου, πλὴν τοῦ ἰδίου ἢ σκέψις πῶς διὰ τοῦ ὀνόματος Βύσσιναι ἐνδεχόμενον νὰ ἀποδίδεται ἢ πόλις τοῦ Βόλου δὲν εὐρίσκομεν κἂν νὰ εἶναι ἠτιολογημένη, τὸ μὲν διότι πόρρω ἀπέχει τὸ ἐν τοῦ ἄλλου ὀνόματος ταυτιζόμενον μεταξὺ αὐτῶν τοῦ ἀρχικοῦ ψηφίου, τὸ δὲ διότι οὐδαμῶς ἀναφέρεται ἔστω καὶ μετὰ παραλλαγὴν τοῦ οὐτοῦτον τοπωνύμιον εἰς τὴν κυρίως περιοχὴν τοῦ Βόλου.

Εἰς τὴν ἀπορίαν καὶ τὴν εἰκασίαν μήπως πρόκειται περὶ Βόλου τῆς Θεσσαλίας ὁ ἀείμνηστος καθηγητὴς Ἀνδρεάδης παρεσύρθη καὶ ἐκ τῆς ὑπὸ τοῦ Βενιαμίν τοῦ ἐκ Τουδέλας τοποθετήσεως τῆς ἀγνώστου εἰς αὐτὸν (Ἀνδρεάδην) πόλεως Βύσσιναι πλησίον τοῦ ἐν Θεσσαλίᾳ Ἀλμυροῦ καθὼς καὶ ἐκ τῆς ἐν γένει πορείας τοῦ αὐτοῦ Βενιαμίν τοῦ ἐκ Τουδέλας βαίνοντος ὡς εἴρηται ἐκ δυσμῶν πρὸς Κωνσταντινούπολιν κυρίως ὅμως παρεσύρθη οὗτος ἐκ δεδικοιολογημένης ἀγνοίας τῶν κατ' ἰδίαν τοπωνυμίων τῆς Θεσσαλικῆς περιοχῆς εἰς τὴν ὁποίαν ἀνεζήτει τὴν Βύσσιναν καὶ τὰς ὁποίας ἂν ἐγνώριζεν ὁ κατὰ πάντα σοφὸς καὶ ἐπιμελέστατος Ἀνδρεάδης θὰ κατέληγε ἄλλοῦ που δεχόμενος ὅτι διὰ τοῦ ὀνόματος τούτου δὲν προσδιορίζετο ὁ Βόλος ὡς ἐπίστευσε πρὸς στιγμὴν, ἀλλ' ἄλλη Θεσσαλικὴ πόλις ἀκμάζουσα τὴν ἐποχὴν ἐκείνην, αὐτὴ αὐτὴ ἢ Βέσσαίνα, τῆς ὁποίας ἐλάχιστα τὸ ὄνομα παρεφθάρη ἐν τῷ κειμένῳ τοῦ Βενιαμίν τοῦ ἐκ Τουδέλας.

Δὲν χωρεῖ λοιπὸν ἀμφιβολία πῶς ἢ ὑπὸ τοῦ ραββίνου Βενιαμίν τοῦ ἐκ Τουδέλας ἀναφερομένη εἰς τὴν Θεσσαλίαν ὑπὸ τὸ ὄνομα Βύσσιναι πόλις εἰς τὴν ὁποίαν ἔφθασε οὗτος μετὰ πορείας δύο ἡμερῶν ἀπὸ τοῦ Ἀλμυροῦ δὲ εἶνα ἄλλη παρὰ ἢ Βυζαντινὴ Βέσσαίνα, ἀκμάσασα πολὺ πρὸ τῆς καταλήψεως τῆς Θεσσαλίας ὑπὸ τῶν Σέρβων.

Ὡς εἶναι εὐνόητον ὁ Βενιαμίν ὁ ἐκ Τουδέλας εἰς τὴν ὄδοιπορίαν του ἐκείνην ἐπεσκέπτετο γνωστὰ ἐκ τῶν προτέρων εἰς αὐτὸν κέντρα ὅπου ὑπῆρχον Ἑβραϊκαὶ κοινότητες ἐκεῖ δὲ πληροφορούμενος τὴν εἰς πλησιόχωρα ὑπαρξίν ἄλλων Ἑβραϊκῶν οικογενειῶν ἐπεσκέπτετο προφανῶς καὶ αὐτάς. Ἐξ αὐτοῦ ὅμως γεννᾶται τὸ ἐρώτημα ἂν ἢ Βέσσαίνα τῶν Βυζαντινῶν χρόνων εἶχεν Ἑβραίους, ὥστε πρὸς ἐπικοινωνίαν μετ' αὐτῶν καὶ ἀπογραφὴν των νὰ μεταβῇ ἐκεῖ ὁ ραββίνος Βενιαμίν.

Ἐπὶ τοῦ ἐρωτήματος τούτου μετὰ βεβαιότητος δυνάμεθα ν' ἀπαντήσωμεν πῶς ὑπῆρχον εἰς τὴν Βέσσαίναν Ἑβραῖοι. Βάσει τῶν πηγῶν τοῦ ρηθέντος Βενιαμίν καὶ ἄλλων, τὰς ὁποίας ἔλαβεν ὑπ' ὄψιν του ὁ ἀείμνηστος Ἀνδρεάδης κατέληξεν εἰς τὸ συμπέρασμα πῶς ἐν ἐκ τῶν κυριωτέρων ἐπιτηδευμάτων τῶν Ἑβραίων κατὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην (12^{ον} αἰῶνα μ.Χ.) ἦτο αὐτὸ τοῦ μεταξουργοῦ⁹.

Ἡ ἀκμάσασα λοιπὸν ἀπ' αἰῶνων καὶ μέχρι τοῦδε διαδεδομένη εἰς τὴν περιοχὴν τῆς Ἀγυῖας τῆς Θεσσαλίας σηροτροφία δικαιολογεῖ τὴν ὑπαρξίν εἰς τὴν πλησίον αὐτῆς ἀκμάζουσαν τότε Βέσσαίναν Ἑβραίων, τοὺς ὁποίους ἀναφέρει ὁ Βενιαμίν ὁ ἐκ Τουδέλας, ἀναβιβάζων μάλιστα αὐ-

9. Ἀ. Ἀνδρεάδης ἐνθ. ἄνωτ. σελ. 613.

τούς εις ἑκατόν, ἀφοῦ ὡς εἶδομεν ἐν τῶν κυρίων ἐπαγγελμάτων αὐτῶν ἦτο τὸ τοῦ μεταξουργοῦ, προκύπτοντος ταυτοχρόνως ἐκ τοῦ λόγου τούτου τῆς ἀπὸ πολλῶν αἰώνων καὶ ἐπὶ τῆς Βυζαντινῆς ἰδίᾳ ἐποχῆς ἀσχολίας τῶν κατοίκων τῆς περιφέρειας, τότε μὲν Βεσσαίνης, βραδύτερον δὲ Ἀγυῖας εἰς τὴν σηροτροφίαν καὶ μεταξουργίαν.

Τὸ βάσιμον ἄλλωστε τῆς γνώμης ὅτι ἐν Βεσσαίνῃ οἱ κάτοικοι ἠσχολοῦντο μὲ τὴν μεταξουργίαν ἐνισχύεται καὶ ἐκ τοῦ σημαντικοῦ ἀριθμοῦ τῶν ἑκατὸν Ἑβραίων τοὺς ὁποίους ἀνευρίσκει ὁ Βενιαμὶν εἰς τὴν Βέσσαιναν δεδομένου ὅτι εἰς τὰς Θήβας, αἵτινες τὴν ἰδίαν ἐκείνην ἐποχὴν ἦσαν τὸ κατ' ἐξοχὴν κέντρον μεταξουργίας, μνημονεύονται ὑπὸ τοῦ ἰδίου ὁδοιπόρου Βενιαμὶν δισχίλιοι Ἑβραῖοι¹⁰.

Κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον τὰ ἐξαγόμενα ἐκ τῶν πληροφοριῶν τοῦ Βενιαμὶν τοῦ ἐκ Τουδέλας προσθέτουν μίαν σημαντικὴν ἀκτίνα φωτὸς εἰς τὴν ἱστορίαν τῆς παρακμασάσης Βυζαντινῆς πόλεως τῆς Βεσσαίνης, τῆς ὁποίας πάλιν τὴν ἀκμὴν ἔνεκα ἀκριβῶς τῶν ἀνωτέρω ἱστορικῶν δεδομένων ὀφείλομεν ν' ἀποδώσωμεν ὡς βασιζομένην εἰς τὴν σηροτροφίαν καὶ μεταξουργίαν, αἵτινες, ἀποτελοῦσαι τὸ κύριον βιοποριστικὸν ἐπάγγελμα τῶν κατοίκων, ἐπεξετάθησαν ἐξ αὐτῆς μέχρι τῶν καθ' ἡμᾶς χρόνων εἰς ὅλην αὐτὴν τὴν περιοχὴν τὴν ἀποτελοῦσαν τὴν ἐπαρχίαν Ἀγυῖας.

Πρὶν ἢ κλείσωμεν τὰ ἀνωτέρω ὀλίγα περὶ Βεσσαίνης σκόπιμον εἶναι νὰ τονίσωμεν καὶ τὸ ἀδικαιολόγητον τῆς μετονομασίας τῆς ἐκ Δέσσιανης εἰς Ἀετόλοφον.

Καθ' ἃ διελάβομεν δὲν ἀπομένει ἀμφιβολία πῶς τὸ ἀρχικὸν ὄνομα τῆς Βησσαίνης γενόμενον Βέσσαινα ὑπέστη καὶ ἄλλην παραφθορὰν ἀντικατασταθέντος τοῦ ψηφίου Βῆτα ὑπὸ τοῦ δέλτα ὥστε μέχρις ἐσχάτων νὰ καλεῖται τὸ χωρίον τοῦτο Δέσσιανη.

Κατὰ τὰς ἰσχυρούσας διατάξεις νόμων¹¹ κατόπιν γνωματεύσεως τῆς Ἐπιτροπείας τῶν τοπωνυμιῶν τῆς Ἑλλάδος ἐπιτρέπεται ἵνα μεταβληθῶσιν ξενόφωνα ἢ κἀκόηχα ὀνόματα συνοικισμῶν πόλεων ἢ κωμῶν. Ἡ Δέσσιανη ὁμῶς οὔτε ξενόφωνον, ὡς ἐφαντάσθησαν τινες, εἶναι οὔτε κακόηχον, ὥστε νὰ εἶναι ἐπιβεβλημένη ἡ μεταβολὴ τῆς, διότι ἀπλούστατα εἶναι κατὰ τὴν παρεφθαρμένον τὸ ὄνομα τῆς Ἑλληνικωτάτης κατὰ τὴν Βυζαντινὴν ἐποχὴν πόλεως τῆς Βεσσαίνης. Ἀντὶ λοιπὸν τῆς ἐξαφανίσεως ἐκ τῆς μνήμης τῶν ἀνθρώπων τοῦ ὀνόματος μιᾶς σημαίνουσας πόλεως τῆς περιοχῆς ἐκείνης τῆς Θεσσαλίας προτιμητέα εἶναι ἡ ἐπαναφορὰ τοῦ προσήκοντος, ἑλληνικωτάτου καὶ εὐήχου ἀρχικοῦ ὀνόματος τῆς Βεσσαίνης εἰς τὸ ἀναιτιολογήτως βαπτισθὲν χωρίον Ἀετόλοφος τῆς Ἐπαρχίας Ἀγυῖας τοῦ Νομοῦ Λαρίσσης.

10. Α. Ἀνδρέαδης ἐνθ. ἄνωτ. σελ. 612 Σπ. Λάμπρου τὰ Σωζόμενα Μιχ. Ἀκομινάτου. Γεωργίου Δ. Α. Χατζηκόστα εἰς ΣΤ' τόμον Εὐβοϊκῶν μελετῶν.

11. Ν. Δ. 17)21 Σεπτεμβρίου 1926 περὶ μετονομασίας συνοικισμῶν πόλεων ἢ κωμῶν κυρωθὲν διὰ Ν. Δ. τῆς 13)13 Νοεμβρίου 1927 καὶ τοῦτο διὰ τοῦ νόμου 4096 τῆς 8)13 Μαρτίου 1929.

Ἅγιος Γεώργιος Νηλείας

ΙΩΑΝΝΗΣ Α. ΖΑΡΡΑΣ

Γενικός Γραμματεὺς τοῦ Ὑπουργείου Ἐργασίας, Ὑψηγῆτης Κοινωνικῆς Πολιτικῆς τοῦ Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν. Πρῶην εἰδικὸς Σύμβουλος τοῦ Ὑπουργείου Συντονισμοῦ. Πρῶην Γενικὸς Διευθυντῆς τοῦ Ὑπουργείου Ἐργασίας. Πρῶην Διευθυντῆς τοῦ Εὐρωπαϊκοῦ Γραφείου Κοινωνικῶν Ὑποθέσεων τοῦ Ὄργανισμοῦ Ἠνωμένων Ἑθνῶν. Ἐγεννήθη εἰς Τίρναβον Θεσσαλίας τὴν 1^{ην} Δεκεμβρίου 1903. Εἶναι υἱὸς τοῦ ἀειμνήστου καὶ περιφήμου κατὰ τὴν ἐποχὴν τοῦ ἱατροῦ Τιρναβίου Λασκάρως Ζάρρα. Ἐσπούδασε νομικὰ εἰς τὸ Πανεπιστήμιον Ἀθηνῶν. Συνεπλήρωσε τὰς σπουδὰς του εἰς τὴν Νομικὴν Σχολὴν τοῦ Πανεπιστημίου τῶν Παρισίων, τοῦ ὁποίου ἀνηγορεύθη ἀριστοῦχος διδάκτωρ. Ἐφοίτησεν ἐπίσης εἰς τὴν Ἀκαδημίαν Διεθνoῦς Δικαίου τῆς Χάγης καὶ εἰς τὴν Σχολὴν Οἰκονομικῶν Ἐπιστημῶν τοῦ Λονδίνου. Εἰσήλθεν εἰς τὴν ὑπηρεσίαν τοῦ Ὑπουργείου Ἐθνικῆς Οἰκονομίας τῷ 1918 καὶ ἐκεῖθεν μετετάχθη ἀπὸ τῆς ἰδρύσεώς του εἰς τὸ Ὑπουργεῖον Ἐργασίας ἀνεληθὼν κατὰ σειρὰν, ἀπὸ τῆς κατωτάτης μέχρι τῆς ἀνωτάτης, ὅλας τὰς βαθμίδας τῆς δημοσιουπαλληλικῆς ἱεραρχίας. Κατὰ τὸν πόλεμον, 1941-1944, ἠκολούθησε κατόπιν διαταγῆς τὴν ἐλευθέραν Ἑλληνικὴν Κυβέρνησιν εἰς Κρήτην, Νότιον Ἀφρικὴν, Ἀγγλίαν, Αἴγυπτον καὶ Ἰταλίαν. Διετέλεσε Γενικὸς Διευθυντῆς τοῦ Ὑπουργείου Ἐργασίας ἐντὸς καὶ ἐκτὸς τῆς Ἑλλάδος ἀπὸ τοῦ 1942 μέχρι τοῦ 1946. Ἐν συνεχείᾳ διωρίσθη τῷ 1947 μόνιμος ὑπάλληλος τοῦ Ὄργανισμοῦ Ἠνωμένων Ἑθνῶν παρὰ τῷ ὁποίῳ ὑπηρετήσε μέχρι τοῦ 1962 ἐν Νέᾳ Ὠρκῆ ὡς ἐμπειρογνώμων τῆς υπηρεσίας Κοινωνικῶν Ὑποθέσεων καὶ βραδύτερον μέχρι τοῦ 1964 ἐν Γενεύῃ ὡς Διευθυντῆς τοῦ Εὐρωπαϊκοῦ Γραφείου Κοινωνικῶν Ζητημάτων τοῦ ΟΗΕ. Μετέσχεν ὡς ἀντιπρόσωπος τῆς Ἑλλάδος ἀπὸ τοῦ 1934 μέχρι τοῦ 1946, κατόπιν ὡς ἀντιπρόσωπος τοῦ ΟΗΕ ἀπὸ τοῦ 1947 μέχρι τοῦ 1963 καὶ ὡς ἀντιπρόσωπος καὶ πάλιν τῆς Ἑλλάδος ἀπὸ τοῦ 1964 μέχρι τῆς σημερον πλείστων διασκέψεων διεθνῶν ὀργανισμῶν, διεθνῶν ἐπιτροπῶν ἐμπειρογνομῶνων, διεθνῶν ἐπιστημονικῶν συνεδρίων καὶ πολλῶν εἰδικῶν ἐπιτροπῶν. Διετέλεσε μέλος τοῦ Διοικητικοῦ Συμβουλίου τοῦ Διεθνoῦς Γραφείου Ἐργασίας κατὰ τὸ 1944-1945 καὶ ἠγήθη τῆς Ἑλληνικῆς ἀντιπροσωπείας κατὰ τὴν 48ην, 49ην καὶ 50ην σύνοδον τῆς Διεθνoῦς Συνδιάσκεψεως Ἐργασίας (1964-1966). Τὰ κυριώτερα τῶν συγγραμμάτων του εἶναι: «Ὁ θεσμὸς τῶν κοινωνικῶν ἀσφαλίσεων» 1929. «Ἐργατικὴ καὶ Κοινωνικὴ Νομοθεσία (συνεργασία Μ. Κρητικοῦ) 1929, 1932. «Μισθός» 1931. «Ὁ ἔλεγχος τῆς ἐφαρμογῆς τῶν διεθνῶν συμβάσεων ἐργασίας». (Γαλλιστί, Μελέτη βραβευθεῖσα ὑπὸ τῆς Νομικῆς Σχολῆς τοῦ Πανεπιστημίου τῶν Παρισίων) 1937. «Αἱ κοινωνικαὶ ἀσφαλίσεις ἐν Ἑλλάδι» (γαλλιστί) 1939. «Ἀνεργία καὶ ἐκ περιτροπῆς ἐργασία» 1940. «Τὸ συνεταιριστικὸν κίνημα τῆς Παλαιστίνης» 1945. «Ἡ διεθνὴς συνδιάσκεψις ἐργασίας τῆς Φιλαδελφείας» 1946. Ἐπαρασημοφορήθη ὑπὸ ξένων Κυβερνήσεων καὶ ὑπὸ τῆς Ἑλλάδος διὰ τοῦ Χρυσοῦ Σταυροῦ Φοίνικος, τοῦ Χρυσοῦ Σταυροῦ Γεωργίου Α' καὶ τοῦ Ταξιάρχου τοῦ Φοίνικος.